

BÀN VỀ GIÁO DỤC ĐẠO HIẾU TRUYỀN THỐNG CHO HỌC SINH, SINH VIÊN TRONG NHÀ TRƯỜNG HIỆN NAY

Hồ Thu Hằng - Trường Cao đẳng Nghề Kiên Giang

Ngày nhận bài: 18/05/2018; ngày sửa chữa: 23/05/2018; ngày duyệt đăng: 25/05/2018.

Abstract: Family is one of educational environments that nurture, educate, and form personalities for people, including filial piety. In fact, education of filial piety tradition at school has not been much interested and many traditional values have been eroded. In the article, author discusses education of filial piety tradition for students at school in current period and the role of it in preserving the traditional values of our nation.

Keywords: Education, filial piety, students.

1. Mở đầu

Gia đình là nơi hình thành, nuôi dưỡng, giáo dục (GD) nhân cách, GD đạo hiếu truyền thống cho con người, nơi giữ gìn và phát huy những bản sắc văn hóa dân tộc. Tuy nhiên, trong xã hội hiện nay, các giá trị đạo đức của gia đình đang bị xói mòn, biến dạng trước sự tác động của kinh tế thị trường, của quá trình toàn cầu hóa; một số giá trị truyền thống đang bị lu mờ, biến dạng, có nguy cơ bị lung lay, phá vỡ. Vì thế, việc GD các giá trị truyền thống nói chung, GD đạo hiếu cho thế hệ trẻ nói riêng cần được quan tâm đúng mức. Bài viết đề cập vấn đề GD đạo hiếu truyền thống cho học sinh (HS), sinh viên (SV) trong nhà trường hiện nay.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Đạo hiếu - nguồn gốc nhân cách của con người Việt Nam

Theo nghĩa thông thường, phổ biến, đạo hiếu là lòng thiết tha mong muốn được đền đáp lại công lao trời bể về việc nuôi nấng, dạy dỗ của cha mẹ đối với con cái từ tuổi ấu thơ đến khi trưởng thành. Vì vậy, trải qua hàng ngàn năm cha ông ta khẳng định: *Công cha như núi Thái Sơn/ Nghĩa mẹ như nước trong nguồn chảy ra* và đặt “đạo hiếu” là “nét đứng đầu trăm nét” (Hiếu tự giả bách hạnh chi tiên), đồng thời cũng cho rằng “Hành vi của con người không gì lớn hơn đạo hiếu” (Nhân chi hành mạc đại ư hiếu).

Xã hội thường lên án gay gắt, chê cười, mỉa mai những đứa con bất hiếu, bất mục, không quan tâm đến đời sống thiếu thốn của cha mẹ già, chỉ biết chăm lo đến cuộc sống hào hoa, hình thức lહેોet của cá nhân mình: *Mẹ già hết gạo treo niêu/ Sao anh khăn đỏ, khăn điều vắt vai?*. Trong bài “Chữ Hiếu trong GD đạo đức thời nay” [1], tác giả Tiểu Giang đã chỉ rõ: Nói tới chữ hiếu trong xã hội ngày nay, chúng ta không khỏi băn khoăn lo lắng. Nền đạo đức bị suy đồi, con người bị cuốn hút vào chủ nghĩa thực dụng. Họ coi của cải vật chất và tiền bạc là “số một”. Vì thế, vấn đề chăm sóc cha mẹ già trở nên

gánh nặng. Thực trạng trên đang là tiếng chuông báo động về sự bất hiếu, đặc biệt đối với giới trẻ... Những năm gần đây, một số vụ con cái ngược đãi, bạo hành cha mẹ nghiêm trọng đã xảy ra khiến dư luận, báo chí tốn rất nhiều giấy mực. Đau đớn hơn, không ít vụ, người bạo hành cha mẹ đẻ của mình lại là những người trí thức, có hiểu biết và có địa vị xã hội... Mỗi vụ việc, có thể có ẩn khuất bên trong, nhưng đều có một điểm chung, đó là, những người con này đều có lí do để biện minh cho hành động vô nhân thất đức của mình. Nhưng, có lí do nào để người đời có thể chấp nhận, cảm thông, tha thứ cho tội bất hiếu, khi mà chính họ cũng thừa nhận chưa từng bị mẹ đánh đập, hành hạ bao giờ? Người xưa có câu: “Trong trăm cái thiện thì hiếu đứng đầu!” khuyên bảo chúng ta phải hiếu thảo với cha mẹ, với bề trên. Là phận làm con không chăm sóc cha mẹ khi về già đã là không làm tròn bổn phận, việc đánh đập, hành hạ bố mẹ là hành vi vi phạm pháp luật cần bị nghiêm trị thích đáng.

Trong mười phẩm chất đạo đức đặc thù xét theo vị trí được thay đổi hàng ngày của con người trong hệ tương tác với người khác gọi là “Thập Nghĩa”: Quân: nhân, Thân: trung, Phụ: từ, Tử: hiếu, Phu: nghĩa, Phụ: thính, Huynh: lượng, Đệ: lễ, Trưởng: huệ, Ấu: thuận thì cha ông ta cũng cho rằng “Hiếu là gốc của đức nhân” (Hiếu để giả kì vi nhân chi bản). Quan điểm đó được triết lí rằng: Nếu con cái mà không tri ân, đền đáp công ơn của cha mẹ mình “người mang nặng đẻ đau, miệng nhai cơm sữa, lười lừa cá xương, chôn ướm mẹ nằm, ráo xê con lại” thì cũng không thể đồng cảm, chia sẻ với cha mẹ, người khác, với cộng đồng, dân tộc bằng hành vi nhân nghĩa, nhân từ, nhân hậu, nhân đạo,... tức là làm điều thiện đem lại lợi ích vật chất, tinh thần cho người khác được.

2.2. Bước đầu khảo sát nhận thức về đạo hiếu đối với học sinh, sinh viên hiện nay

Thế hệ cha ông của chúng ta trong hàng ngàn năm trước đã được tác động bởi một nền GD chính thống từ tuổi

ầu thơ cho đến khi trưởng thành nhằm ưu tiên phát triển mặt nhân sinh quan, tức là mặt quan hệ đạo đức giữa con người với con người trong gia đình đến ngoài xã hội như trong “*Gia huấn ca*” của cụ Nguyễn Trãi: *Khai tâm từ thuở thiếu niên/Hiếu kính một mạch đọc liền cho thông/Sau rồi đến Trung dung, Đại học/Tử thư rồi mới đọc ngũ kinh...*

Nội dung đạo hiếu trong tư tưởng của Khổng Tử - Nho giáo rất phong phú, phức tạp do tiến trình phát triển lịch sử đã có những mặt tích cực biến nó thành truyền thống đạo lí tốt đẹp mang tính dân tộc - bản địa trong “Hiếu đại tam”. Nhưng rất đáng băn khoăn là số đông trong thế hệ trẻ hiện nay chưa tiếp cận được những giá trị truyền thống tốt đẹp đó, chưa nhận thức một cách đầy đủ, sâu sắc ý nghĩa của nó, điều này sẽ ảnh hưởng đến thái độ, hành vi biểu hiện sai lầm của cá nhân trong đời sống hàng ngày, làm cho nhân cách bị lệch lạc.

Năm học 2016-2017, chúng tôi đã tiến hành khảo sát trên 241 đối tượng HS, SV ở 2 tỉnh (Kiên Giang và Cà Mau) thuộc các thành phần sau đây:

Bảng 1. Các loại đối tượng

TT	Đối tượng khảo sát	Tổng số	Nam	Nữ
1	HS trung học phổ thông	60	25	35
2	SV các khoa sư phạm năm 2	86	20	66
3	SV cao đẳng ngành du lịch năm 2	32	15	17
4	SV cao đẳng y tế năm 2	29	19	10
5	SV cao đẳng nghề năm 1, 2	34	14	20
Tổng chung		241	93	148

Nội dung khảo sát gồm 12 tiêu chí theo quan niệm thông thường phổ biến hiện nay, trong đó có 3 tiêu chí của “Hiếu đại tam” theo quan điểm truyền thống.

Bảng 2. Kết quả khảo sát 241 đối tượng về 12 tiêu chí

TT	Được lựa chọn 3 tiêu chí trong 12 tiêu chí	Ý kiến lựa chọn		Xếp thứ tự	Ghi chú
		Số lượng	%		
1	Nuôi được cha mẹ lúc tuổi già, sức yếu	231	95,8	1	Hiếu đại tam
2	Nghe và làm theo tất cả ý muốn của cha mẹ	160	66,3	7	
3	Đau thương, thảm khóc khi cha mẹ mất	210	87,1	4	
4	Làm cho cha mẹ luôn phần khởi, tự hào vì thành tích của con cái	212	87,9	3	Hiếu đại tam
5	Chăm sóc, lo lắng khi cha mẹ ốm đau	218	90,4	2	
6	Ma chay hoành tráng khi cha mẹ qua đời	95	39,4	12	
7	Không làm cho cha mẹ phiền lụy, lo âu, xấu hổ, nhục nhã	192	79,6	5	Hiếu đại tam
8	Xây mồ to, ma đẹp uy nghi cho cha mẹ	150	62,2	8	
9	Mâm cao cỗ đầy, hoan hỉ ngày cúng giỗ cha mẹ	112	46,4	10	

Câu hỏi khảo sát là: “*Hãy chọn 3 trong 12 tiêu chí sau đây mà bạn cho rằng đó là “Hiếu đại tam”?* (Ba tiêu chí quan trọng nhất của con cái phải thể hiện sự tri ân đối với cha mẹ) (xem bảng 2).

2.3. Từ kết quả khảo sát nhận thức của học sinh và sinh viên, chúng tôi rút ra những kết luận

2.3.1. Chỉ có 25/241 đối tượng (chiếm 10,3%) lựa chọn đúng 3 tiêu chí “Hiếu đại tam” thuộc các số thứ tự 1, 4, 7 trong 12 tiêu chí, trong đó có 2 HS phổ thông (chiếm 3,35%) và 22 SV (chiếm 12%).

2.3.2. Có 52/241 đối tượng chọn đúng 2/3 tiêu chí chiếm 21,5% thuộc các số thứ tự 1, 4, 7 theo các nhóm như sau: 20 em chọn tiêu chí 4 và 7, 15 em chọn tiêu chí 1 và 7.

2.3.3. Còn 164/241 đối tượng chọn đúng 1/3 tiêu chí thuộc các số thứ tự 1, 4, 7 (chiếm 68,2%). Rõ ràng, chỉ mới ở trình độ nhận thức ba tiêu chí đạo hiếu truyền thống cơ bản đối với các đối tượng là HS trung học phổ thông và SV đại học còn rất hạn chế, thậm chí một số em đã bị nhận thức cảm tính xô lệch.

2.3.4. Một số tiêu chí không nằm trong khung giá trị: “Hiếu đại tam” đã được nhiều đối tượng lựa chọn như tiêu chí 5 “chăm sóc, lo lắng khi cha mẹ ốm đau” (chiếm 90,4%) hoặc “đau buồn, thảm khóc khi cha mẹ mất” (chiếm 87,1%).

Những tiêu chí khác như “Xây mồ to, ma đẹp uy nghi; ma chay hoành tráng; cúng giỗ linh đình ngày mất...” cũng được một số đối tượng lựa chọn có tỉ lệ cao từ 40% đến 50%. Tuy nhiên, những tiêu chí ấy không phù hợp với “Hiếu đại tam” chỉ tôn vinh giá trị của nó vào các hành vi ứng xử thật tâm, thật tình của con cái đối với cha mẹ trong cuộc sống đời thường hàng ngày, chứ không phải chờ khi cha mẹ ốm đau mới chăm sóc, qua đời sẽ than khóc, cúng giỗ sẽ bày biện mâm cao, cỗ đầy mới thể hiện đạo hiếu. Cho nên, ngôn ngữ đã có câu phê phán: *Khi sống thì chẳng cho ăn/ Chết rồi thì lại làm mâm tế ruồi.*

10	Tổ chức ngày mừng thọ thật linh đình	120	49,7	9	
11	Cổ sinh con trai để cha mẹ yên lòng	105	43,5	11	
12	Thực hiện các nhiệm vụ học tập kết hợp lao động giúp gia đình	162	67,2	6	

2.3.5. Trong số 25/241 (chiếm 10,3%) đối tượng lựa chọn đúng 3 tiêu chí và sắp xếp đúng vị trí thì chỉ có 12/241 (chiếm 4,9%) của “Hiếu đại tam”, đó là:

- *Đại hiếu*: *Tôn thân* có nghĩa là làm cho cha mẹ luôn phần khởi, tự hào vì thành tích của con cái. Tiêu chí hàng đầu này được thực hiện ở mọi lứa tuổi, không phải chờ đến khi con cái ở tuổi trưởng thành nuôi được cha mẹ “lúc tuổi già, sức yếu”. Ngay từ tuổi thiếu nhi, con cái đã chăm ngoan, nỗ lực, quyết tâm học tập, lao động xuất sắc, đem lại niềm phần khởi, tự hào, tin tưởng vào tương lai tốt đẹp của một công dân chân chính trong sự nuôi dưỡng của gia đình.

- *Thứ kì*: *Bất nhục* có nghĩa là nếu không thể đem lại cho cha mẹ niềm tự hào, phần khởi “Nêu cao danh dự của gia đình” (Dương danh gia, hiếu phụ mẫu) nhưng không làm cho cha mẹ phiền lụy, lo âu, xấu hổ, nhục nhã vì sa vào những tệ nạn xã hội khiến cho hàng xóm phải có ý kiến, nhà trường phải khiển trách, tổ dân phố, công an khu vực phải thường xuyên nhắc nhở gia đình, bạn bè, chủ quán đến đòi nợ... gây nên nhiều bức xúc với cha mẹ vì đứa con bất hiếu sẽ trở thành bất nhân, gây nên hậu quả cho những dòng nước mắt đau khổ lúc tuổi già là điều trong dự đoán.

- *Hạ kì*: *Năng dưỡng*. Bậc giá trị thấp nhất trong “Hiếu đại tam” là sự thể hiện của con cái ở tuổi trưởng thành nuôi được cha mẹ lúc tuổi già, sức yếu. Đây là nét nghĩa vụ đặc thù về đạo lí gia đình của xã hội loài người, là sự tri ân, đền đáp lại công ơn cha mẹ ở giai đoạn cuối đời. Vì: *Nuôi con cho đến vuông tròn/ Cha mẹ vất vả, xương mòn, gỏi long*. Việc nuôi dưỡng phải thể hiện lòng tôn kính chứ không phải là việc thực hiện nghĩa vụ miễn cưỡng.

Ngày nay, nhiều gia đình đã có điều kiện kinh tế khá giả, dư dật nhưng không ít trong số đó thường thể hiện ở cách ứng xử với cha mẹ già bằng thái độ coi thường, nói năng xúc phạm, giận cá chém thớt, đùng rá đá niêu, coi tuổi già là gánh nặng trong gia đình, đẩy cha mẹ già vào cực cảnh: *Không ăn thì ốm thì gầy/ Ăn vào nước mắt chan đầy bát cơm*. Thậm chí có người bỏ gia đình con cháu xin ra nhà dưỡng lão để tránh nổi đấng cổ, đấng lòng, *cơm cha thì ngon, cơm con thì đắng*.

2.4. Từ lí luận soi chiếu vào thực tiễn

2.4.1. Loại trừ những yếu tố tiêu cực có tính giai cấp trong chế độ phong kiến còn nghèo nàn, lạc hậu không phù hợp với xã hội hiện đại. Ba tiêu chí cơ bản nhất, quan trọng nhất “Hiếu đại tam” theo quan niệm truyền thống

của dân tộc ta cho đến nay vẫn còn nguyên giá trị đối với quá trình GD nhân cách thế hệ trẻ nói chung - người con hiếu thảo, người công dân chân chính trong mỗi gia đình nói riêng nhưng chưa được HS, SV nhận thức một cách đầy đủ, sâu sắc. Hiện trạng một bộ phận không ít HS và SV chịu ảnh hưởng tiêu cực của nền kinh tế đã lơ là học tập, sa vào quán xá nhậu nhẹt, đề đóm, mê internet, động lực, sần nháy bất hợp pháp thâu đêm suốt sáng, nguy hiểm hơn nữa là nghiện ngập ma túy, tham gia đua xe, trộm cướp trấn lột, gây ra bạo lực học đường, gây rối trật tự xã hội... vi phạm Luật hình sự ở các mức độ khác nhau buộc các cơ quan chức năng phải can thiệp. Trên các phương tiện thông tin đại chúng của các kênh truyền hình và trong hàng trăm tờ báo của địa phương, trung ương đã đăng tải nhiều câu chuyện rất thương tâm về những hành vi ứng xử bất hiếu, bất nhân của con cái đối với cha mẹ, của anh chị em ruột thịt đối với nhau trong gia đình.

Về vấn đề này, tác giả Phan Anh Tú đã phân tích trên Báo Dân trí [2]: Số HS vi phạm pháp luật, thiếu lễ độ với người lớn, nói tục, gây gỗ đánh nhau, không trung thực, ích kỉ, ham chơi, đua đòi ngày càng nhiều. Thực tế làm công tác chủ nhiệm nhiều năm qua, chúng tôi nhận thấy, hiện nay, công tác chủ nhiệm nói riêng và công tác GD đạo đức HS nói chung ngày càng khó khăn và phức tạp. Chuyện HS cầm cào xe đạp, trộm cắp, xin tiền bạn bè lấy tiền đi Internet, cầm đồ khắp nơi, trộm cướp tài sản lấy tiền tiêu xài ngày càng nhiều và có xu hướng ngày càng gia tăng... Một HS mới chỉ lớp 7 Trường Trung học cơ sở An Châu, huyện Châu Thành, tỉnh An Giang đánh gục thầy giáo ngay trên bục giảng lớp học khiến dư luận hết sức phẫn nộ, một thầy giáo vì cho điểm kém đã bị nhóm HS đón đường hành hung và hàng loạt vụ trộm cắp, hành hung bạo lực của một bộ phận HS có tính “xã hội đen” ngày càng nhiều đã và đang thực sự trở thành tiếng chuông cảnh báo về tình trạng xuống cấp đạo đức của một bộ phận không nhỏ HS hiện nay. Một nữ sinh ở Trường Trung học phổ thông Trần Nhân Tông, Hà Nội xích mích với bạn vì bạn vô tình dẫm lên chân mình mà không xin lỗi cũng bị đám bạn kéo nhau, đánh đập, kéo tóc, quay video tung lên mạng và làm nhục bạn giữa thanh thiên bạch nhật đã làm hoang mang lo sợ trong phụ huynh HS. Một nhóm HS vì cần tiền chơi bởi lêu lổng mà sẵn sàng rủ nhau đột nhập nhà dân ăn trộm; một HS vì tức thầy giáo vì đã ghi mình vào sổ đầu bài đã lên vào nhà trường đốt Sổ đầu bài làm cháy trường gây thiệt hại nghiêm trọng... Nhiều HS được bố mẹ nuông chiều quá

đáng cũng dẫn đến hư hỏng, một số khác do nhận thức hạn chế, thiếu bản lĩnh, lập trường không vững vàng nên dễ bị bạn bè và các đối tượng xấu ngoài xã hội lôi kéo cũng dẫn đến hư hỏng. Sự thờ ơ vô cảm, xuống cấp đạo đức trong một bộ phận HS còn biểu hiện ở việc thường xuyên vắng tục, chửi thề, nói dối thầy cô, bố mẹ...

Hiện tượng một bộ phận thanh niên HS, SV sa sút về đạo đức làm gia tăng thêm đối tượng trong các tệ nạn nguy hiểm đang làm cho cả xã hội rất quan tâm. Có nhiều nguyên nhân để giải trình hậu quả đó, nhưng có một nguyên nhân được xếp vào vị trí hàng đầu là hầu hết các đối tượng đó không đồng cảm, chia sẻ trách nhiệm với cha mẹ trong cuộc sống gia đình mà chỉ toan tính đến sự thỏa mãn nhu cầu hứng thú nhất thời của cá nhân trong điều kiện của nền kinh tế theo cơ chế thị trường có rất nhiều cạnh bẫy.

2.4.2. Để góp phần đẩy lùi những tệ nạn xã hội trong HS, SV trên cơ sở lấy GD đạo đức làm gốc của nhân cách con người công dân chân chính, các tổ chức, lực lượng liên đới cần phải quan tâm, góp phần thực hiện tinh thần Nghị quyết số 29-NQ/TW ngày 4/11/2013 về đổi mới căn bản, toàn diện GD-ĐT, đáp ứng yêu cầu CNH, HĐH trong điều kiện kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa và hội nhập quốc tế của Ban Chấp hành Trung ương: Phát triển GD-ĐT là nâng cao dân trí, đào tạo nhân lực, bồi dưỡng nhân tài. Chuyển mạnh quá trình GD từ chủ yếu trang bị kiến thức sang phát triển toàn diện năng lực và phẩm chất người học. Học đi đôi với hành; lí luận gắn với thực tiễn; GD nhà trường kết hợp với GD gia đình và GD xã hội [3].

Nhà trường cần phải kết hợp chặt chẽ với gia đình và các tổ chức xã hội GD đạo đức truyền thống theo ba giá trị cơ bản, đặc biệt là giá trị 1 và giá trị 2 để tạo nên giá trị 3 theo logic nhân quả “Nuôi được cha mẹ lúc tuổi già sức yếu”. Do đó, phải thường xuyên động viên, khích lệ những tấm gương HS nghèo vượt khó đạt kết quả học tập giỏi để tránh được hậu quả “Áu bất học, lão hàn vi” (Lúc nhỏ không chăm chỉ học tập, già sẽ đói rét).

Đối với cấp phổ thông, nhà trường cũng như các tổ chức xã hội cần tăng cường công tác tuyên truyền, phổ biến GD pháp luật cho cán bộ, giáo viên và HS, chú trọng phòng chống tệ nạn xã hội. Ban đại diện cha mẹ HS liên lạc thường xuyên với giáo viên chủ nhiệm, với ban giám hiệu nhà trường kịp thời nắm bắt thông tin và tình hình của HS.

Các địa phương cần quan tâm thực hiện phong trào “Ông bà, cha mẹ gương mẫu, con cháu hiếu thảo” nhằm nâng cao vị trí, kết quả GD của gia đình - nơi nuôi dưỡng phẩm chất đạo đức đầu tiên là lòng nhân ái, đồng thời cần tố thái độ phê phán, không đồng tình với những biểu hiện quá chú trọng về hình thức “Mô to mà đẹp uy nghi; cúng giỗ linh đình; ma chay hoành tráng...” không thực tình như “Hiếu đại tam” là đối xử với cha mẹ lúc còn sống.

3. Kết luận

Đạo đức con người được hình thành từ trong gia đình là từ tuổi ấu thơ, cho nên cha mẹ phải có trọng trách GD con cái bằng nhiều phương pháp nhưng không có phương pháp nào tác động vào tâm hồn non nớt của trẻ bằng sức mạnh của sự làm gương. Đây là phương pháp có tác dụng mạnh mẽ, phù hợp với truyền thống, đặc điểm tâm lí của các dân tộc phương Đông nói chung và của người Việt Nam nói riêng. Đúng như Bác Hồ đã từng khẳng định: “Các dân tộc phương Đông đều giàu tình cảm, và đối với họ, một tấm gương sống còn có giá trị hơn một trăm bài diễn văn tuyên truyền” [4; tr 263]. Như vậy, các bậc cha mẹ trực tiếp hay gián tiếp phải ứng xử với ông bà chu đáo, tôn kính đúng với đạo hiếu để con cháu học tập, noi theo, tạo thành nên nếp gia phong, gia giáo tốt đẹp của dân tộc “hiếu thảo gắn với hiếu học”.

Tài liệu tham khảo

- [1] Tiểu Giang (2016). *Chữ Hiếu trong giáo dục đạo đức thời nay*. Báo Nhân đạo & Đời sống ngày 10/11/2016.
- [2] Phan Anh Tú (2011). *Đẩy lùi tình trạng học sinh hư hỏng ngày càng nhiều*. Báo Dân trí ngày 21/01/2011.
- [3] Ban Chấp hành Trung ương (2013). *Nghị quyết số 29-NQ/TW ngày 4/11/2013 về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo, đáp ứng yêu cầu công nghiệp hóa, hiện đại hóa trong điều kiện kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa và hội nhập quốc tế* (Phần B, mục I).
- [4] Ban Bí thư Trung ương Đảng (1995). *Hồ Chí Minh toàn tập*, tập 1. NXB Chính trị Quốc gia - Sự thật.
- [5] Phạm Khắc Chương (2001). *Chữ nam nhân cách học trò*. NXB Thanh niên.
- [6] Vũ Khiêu (1997). *Nho giáo và phát triển ở Việt Nam*. NXB Khoa học xã hội.
- [7] Nguyễn Trãi (1953). *Gia huấn ca*. NXB Tân Việt.
- [8] Hoàng Anh (2012). *Giáo dục với việc hình thành và phát triển nhân cách sinh viên*. NXB Chính trị Quốc gia - Sự thật.
- [9] Nguyễn Thị Len (2017). *Giáo dục chữ “Hiếu” - nội dung quan trọng của giáo dục đạo đức gia đình*. Tạp chí Giáo dục, số đặc biệt kì 2 tháng 10, tr 238-241.
- [10] Phạm Huy Thành (2017). *Vai trò của giáo dục giá trị đạo đức truyền thống với sự phát triển nhân cách sinh viên Việt Nam hiện nay*. Tạp chí Giáo dục, số 406, tr 58-60; 48.
- [11] Trương Thị Phương Thảo (2016). *Sự biến đổi giá trị đạo đức truyền thống trước tác động của nền kinh tế thị trường ở nước ta*. Tạp chí Giáo dục, số đặc biệt tháng 3, tr 158-160; 154.